Segédanyag a befogadó iskolák számára a pedagógiai programjuk elkészítéséhez

A sajátos nevelési igényű gyermekek oktatása, nevelése

Összeállította: Budapest 3. kerület Óvoda, Általános Iskola, EGYMI
Utazó gyógypedagógusi hálózata

SEGÉDANYAG A BEFOGADÓ ISKOLÁK SZÁMÁRA
A PEDAGÓGIAI PROGRAMJUK ELKÉSZÍTÉSÉHEZ
A sajátos nevelési igényű gyermekek oktatása, nevelése

I. Az együttnevelés
II. SNI típusok
III. Személyi feltételek
IV. Tárgyi feltételek
V. Sni tanulók személyiségfejlesztése
VI. Tanulók érzékenyítése, befogadó környezet kialakítása
VII. Dokumentumok vezetése
VIII. Habilitációs és rehabilitációs órák megszervezése
IX. A utazó gyógypedagógus feladatai az együttnevelés során
X. Az iskola és többségi pedagógus feladatai az együttnevelés során
XI. A differenciálás lehetőségei
XII. Sajátos nevelési igényű tanulók felmérése, értékelése, kontrollvizsgálatok
XIII. Sajátos nevelési igényű tanulók értékelése

A sajátos nevelési igényű gyermekek oktatása, nevelése

I. AZ EGYÜTTNEVELÉS

A sajátos nevelési igényű tanulók iskolai integrációjának célja, hogy a pedagógiai többletszolgáltatásokat ne kortárscsoportjaiktól elkülönülten, hanem velük együtt kapják meg. Az iskola az egyik legfontosabb színtere a társadalomba való integrációnak a gyermek számára. Az integráció a nevelés-oktatás minden területén megvalósul: a sajátos nevelési igényű tanulók foglalkoztatása a tanórai és délutáni foglalkozásokon is heterogén csoportban történik, nagyobb esélyt biztosítva ezáltal számukra a sikeres szocializációra. Ehhez nélkülözhetetlen a sajátos nevelési igényű tanuló megismerése, a szükséges környezet kialakítása és a megfelelő differenciálás mind a tanítás, mind tanulás és értékelés területén is.
Sikerkritériumnak a tanulók beilleszkedése tekinthető.
A befogadó, inkluzív szemléletű iskolában a tanítási programok, a pedagógiai szemlélet és felkészültség, a szervezés, a tárgyi és személyi feltételek igazodnak a gyermek speciális szükségleteihez. A pedagógusok elfogadó és támogató attitűdje nélkülözhetetlen ahhoz, hogy az osztályközösség elfogadja és befogadja a sajátos nevelési igényű gyermekeket.

II. SNI TÍPUSOK

1. Mozgásszervi fogyatékos (mozgáskorlátozott) tanulók:

Akiknek a mozgása veleszületett vagy szerzett károsodás és/vagy funkciózavar miatt jelentősen és maradandóan akadályozott. Ennek következtében a mozgásos tapasztalatszerzés és a szocializáció megváltozik. A mozgásos tanulás folyamata módosul: mások a saját testéről és a környezetéről szerzett tapasztalatai, mint ép mozgású társainak. Ez gyakran az átlagostól eltérő pszichés, szociális és fizikai szükségleteket teremt.

A beszűkült tapasztalatszerzési lehetőségek és a környezethez való alkalmazkodás gátoltsága az alábbi területekre van hatással:

- hely- és helyzetváltoztatás
- önkiszolgálás
- kézfunkció, manipuláció, tárgy- és eszközhasználat
- grafomotoros teljesítmény
- verbális és nonverbális kommunikáció
- pszichés tényezők

A mozgáskorlátozott tanulók nevelése-oktatása során kiemelt fejlesztési feladat

- az adaptált, akadálymentes környezet kialakítása
- az elérhető legmagasabb szintű önállóság kialakítása, az önálló életre nevelés
- mozgásnevelés
- reális énkép kialakítása
- beszéd- és kommunikációfejlesztés
- önértékelés javítása
- speciális, egyénre szabott eszközök használatának megtanítása
- pszichés megsegítés

A pedagógiai feladatok meghatározásakor figyelembe kell venni, hogy a mozgáskorlátozott tanulók többsége meg tud felelni a NAT-ban, illetve a kerettantervben megfogalmazott elvárásoknak. Iskolai tanulásukat főként a kommunikáció és a kognitív funkciók (figyelem, érzékelés-észlelés, emlékezet, gondolkodás) területén kialakult zavarok, valamint a mozgásteljesítményt igénylő feladatok kivitelezésének problémái (manipuláció) nehezítik, melyek befolyásolhatják az olvasás, írás, beszéd elsajátítását.

Szükséges konduktorpedagógus, és/vagy szomatopedagógus szakember fejlesztése.

2. Látássérült tanulók:

- akiknek látásteljesítménye (vízusa) az ép látáshoz (vízus: 1) viszonyítva két szemmel és korrigáltan (szemüveggel) is 0–0,33 közötti
- akinek a látótere – tekintése fixációs pontjától mindkét irányban legfeljebb 10°, azaz teljes szélességében legfeljebb 20°.

Ezen belül:

a) vakok azok a tanulók, akiknek látóképessége teljesen hiányzik (vízus: 0);

b) aliglátók azok a tanulók, akik minimális látással rendelkeznek: fényt érzékelők, ujjolvasók, nagytárgylátók (vízus: fényérzés –0,1);

c) gyengénlátók azok a tanulók, akiknek az életvitelét nagymértékben korlátozza a csökkent látásteljesítmény (vízus: 0,1–0,33).

A látássérült tanulók iskolai fejlesztésének pedagógiai szakaszai megegyeznek a NAT-ban alkalmazott szakaszolással. Az első évfolyam tananyagának a helyi tantervben két évre történő elosztása a Braille-írás-olvasás előkészítése miatt indokolt.

A feladatok megtervezésekor és a módszerek kiválasztásánál figyelembe kell venni, hogy a látássérült gyermek ismeretszerzését főképp haptikus (bőr- és mozgásérzékelés együttese) és hallási beállítódás jellemzi. Fontos az ép érzékszervek – hallás, tapintás, szaglás, ízérzékelés – fejlesztése, valamint a meglévő látás használatának tanítása.

A látássérülés nemcsak a tanulás terén okoz eltéréseket, hanem nehezítettek a mindennapi élet tevékenységei (a tájékozódás, a közlekedés, az önkiszolgálás) is.

3. Enyhén értelmi fogyatékos tanulók:

Akik az idegrendszer biológiai és/vagy genetikai okra visszavezethető gyengébb funkcióképessége, illetve a kedvezőtlen környezeti hatások folytán tartós, átfogó akadályozottságot mutatnak. Az enyhe értelmi fogyatékos tanulóknál sérültek a kognitív képességek.

Az alábbi területek mutathatnak eltérő fejlődést:

- téri tájékozódás
- finommotorika
- figyelemkoncentráció
- gondolkodási folyamatok
- kommunikáció
- szociális alkalmazkodás

Ezek változó mértékben és kombinációban jelenhetnek meg, a tanulási képesség különböző mértékű fejlődési zavarát okozhatják, akadályozva ezáltal az iskolai tanulás eredményességét.
Az enyhén értelmi fogyatékos tanulók neveléséhez szükséges feltételek:

- speciális tanterv, tankönyv és más segédletek,
- a szakértői és rehabilitációs bizottság által meghatározott szakszolgáltatások biztosítása.

A pedagógiai feladatok meghatározásakor figyelembe kell venni:
Alsó tagozaton kiemelt szerepet kap a pszichés funkciók fejlesztése, a közvetlen érzéki tapasztalás, a tárgyi cselekvéses megismerés, a tanulási, magatartási és viselkedési szokások következetes kialakítása és megerősítése.
A NAT lehetőséget nyújt egy évfolyam tananyagának egy tanévnél hosszabb időtartam alatti elsajátítására.
Felső tagozaton a tanulók fejlesztése a megismerési módszerek további fejlesztésére, a szemléletes képi gondolkodás nyomán kialakuló képzetekre, ismeretekre, az elsajátított tanulási szokásokra épül. Hangsúlyosabbá válik az önálló tanulási tevékenység. A tanítás-tanulás folyamatában előtérbe kerül a verbális szint, de a tanulók fejlettségének megfelelően jelen lehet még a manipulációs és a képi szint is. Fontos a gyakorlati életre való felkészítés, illetve lehetőség szerint az önálló életre nevelés.

4. Az autizmus spektrum zavarral diagnosztizált tanulók:

Az autizmus spektrum zavarok az idegrendszer korai, nagy valószínűséggel veleszületett ártalmának, illetve a genetikai, egyéb biológiai és környezeti tényezők együttes hatásának következményei. Lényege a társas viselkedés, a kommunikációs és sajátos gondolkodási képességek minőségi károsodása, amely jellegzetes viselkedési tünetekben nyilvánul meg.
Az autizmus spektrum zavarral diagnosztizált tanulóra jellemző

- a kölcsönösséget igénylő társas viselkedési készségek területén tapasztalható gondolkodási képesség sajátos hiányosságai,
- a beszéd szintjéhez képest károsodott kölcsönös kommunikáció,
- a rugalmas viselkedés szervezés és kivitelezés képességének minőségi sérülése,
- az egyenetlen képességprofil.

Autizmus spektrum zavar minden értelmi szinten előfordul: jelen lehet átlagos vagy átlag feletti intelligencia mellett épp úgy, mint értelmi sérüléssel együtt járva. Minden esetben jelentősen befolyásolja a gyermek fejlődését, a megismerés folyamatát és a társas viselkedés fejlődését, ezért sérülés-specifikus fejlesztésre minden érintett gyermekeknek joga és szüksége van.

A beszédfejlődés gyakran megkésik, súlyos esetekben nem alakul ki beszélt nyelv. A központi probléma azonban nem a nyelv hiánya, vagy megkésett fejlődése, hanem a funkcionális, kölcsönös kommunikáció sérülése: ilyen esetekben a kommunikáció és a beszéd hasznának megértése hiányzik.

A képesség hiányok egész életen át megmaradnak, de speciális intenzív terápiás és pedagógiai ellátás segítségével jelentős fejlődés érhető el. A hiányzó/sérült képességek okozta elsődleges és másodlagos viselkedési tünetek az igen súlyostól a jól ellensúlyozott állapotokon át csaknem tünetmentessé fejlődhetnek, és az élet különböző szakaszaiban különböző formákban nyilvánulhatnak meg. Új helyzetben, váratlan események, körülmények hatására felerősödhetnek a típusos tünetek.

<u>Az autizmus spektrum zavarral diagnosztizált tanulók tulajdonságai:</u>

- A másik személy szándékának, érzéseinek, gondolatainak, szempontjainak meg nem értése, az önmagára vonatkoztatás hiánya.
- A szociális megerősítés jutalomértékének hiánya, vagy az ezzel kapcsolatos öröm későbbi, direkt tanítás útján való kialakulása.
- Gyenge vagy teljesen hiányzó belső motiváltság, nagyon kevés vagy szokatlan dolog okoz számukra örömöt.
- A beszéd korlátozott megértése, még látszólag jó beszédprodukció mellett is.
- Sérül a beszéd vagy más kommunikációs eszköz spontán, funkcionális, rugalmas alkalmazása.
- Egyenetlen képességprofil, az önellátás és a mechanikus vagy a személyes memória közötti szakadékszerű különbség.
- Hiányzó vagy korlátozott belátás.
- A változásokkal, újdonsággal kapcsolatos ellenállás, szorongás.

Erősségek, amelyekre építeni lehet:

– A megfelelő szintű vizuális információt általában jól értelmezik.

– Tanult rutinokhoz, szabályokhoz való alkalmazkodás.

– Jó mechanikus memória.

– Megfelelő környezetben, érdeklődésének megfelelő témáknál kiemelkedő koncentráció, kitartás.

– Egyes, nem szociális tartalmú tantárgyi területeken viszonylag jó képességek.

A pedagógiai feladatok meghatározásakor figyelembe kell venni:

– Az érzékszervi ingerfeldolgozás zavarai, túlérzékenységre és/vagy fokozott ingerkeresésre utaló viselkedések.

- Figyelemzavar gyakorisága.
- Az utánzási képesség kialakulásának hiányosságai.
- Inger feldolgozási, vizuomotoros koordinációs problémák.
- Tér-idő értelmezés interiozációjának gyengesége vagy hiánya.
- Analízis-szintézis, sorrendiség műveleteinek problémája.
- Ok-okozati összefüggések felismerésének problémája.
- A lényegkiemelés, problémamegoldó gondolkodás deficitje.
- Az általánosítás, a tanultak új helyzetben való alkalmazásának sérülése.
- Felidézési problémák.
- Ismert tananyagban váratlan nehézség felmerülése szociális elem bevezetésével vagy új körülmények közötti alkalmazás során.
- A feladat céljának nem értése, reális jövőre irányultság hiánya.
- A szimbolikus gondolkodás sérülése.
- A valóság téves értelmezése, felfogása.
- Realitás és fantázia összetévesztése.
- A szóbeli kérések, közlések félreértése, különösen a többértelmű, elvont kifejezések, többrészes utasítások esetén. Szó szerinti értelmezés.
- Képességek, ismeretek önálló, változatos alkalmazásának nehézsége.
- Gyermekközösségben áldozattá, illetve bűnbakká válás vagy szociálisan a helyzetnek nem megfelelő viszonyulás a kortársakhoz.
- Szabadidőben passzivitás, kudarcokból eredő viselkedésproblémák megjelenése.
- Félelmek, fóbiák, szorongás.

Az autizmus spektrum zavarral diagnosztizált tanulók fejlesztésének céljai, feladatai:

- A felnőttkori szociális adaptáció és önállóság feltételeinek megteremtése.
- A hiányzó készségek kompenzálása a másodlagos (pl. viselkedés-) problémák leküzdése érdekében.
- Szükség esetén a tananyag speciális módszerek segítségével történő elsajátítása.
- Az elsajátított ismeretek alkalmazásának, általánosításának tanítása, a változatos, probléma-megoldási módszerek tanítása.
- A veszélyeztető viselkedések kezelése, más, elfogadható viselkedések kialakításával, viselkedésterápiával. A célok hierarchikus rendje a következő:
    - az ön-(esetleg köz-)veszélyes viselkedések kezelése,
    - a családi életet akadályozó viselkedések kezelése,

- a taníthatóság és a csoportba való beilleszkedés kialakítása,
- az iskolán kívüli környezethez való adaptív viselkedés kialakítása.

A fejlesztési célokat a fenti szempontok alapján fontossági sorrendben kell értelmezni, és e szerint kell az egyéni fejlesztési tervekbe iktatni.

Speciális módszerek az autizmus spektrum zavarral diagnosztizált tanulók fejlesztésében:

- Protetikus környezet és eszköztár kialakítása: strukturált környezet biztosítása az időbeli és téri tájékozódás segítéséhez, vizuális információhordozók és augmentatív kommunikációt segítő eszközrendszer kialakítása.
- Speciális, egyéni motivációs és jutalmazási rendszer kialakítása.
- Vizuálisan segített kommunikációs rendszer.
- Kognitív-viselkedésterápia módszereinek alkalmazása.

A NAT fejlesztési területei, nevelési céljai, műveltségi területei az autizmus spektrum zavarral diagnosztizált tanulók esetében is alkalmazhatóak a sérülés típusának megfelelő adaptációval. A célok eléréséhez szükség esetén hosszabb időtartamot kell biztosítani. A szociális megértést kívánó attitűdök, képességek fejlődését kognitív stratégiákkal kell támogatni A többlettartalmakat (önismeret, társas viselkedés, a spontán, funkcionális kommunikáció, egészségnevelés és munkakészségek) speciális rehabilitációs tantárgyként javasolt tanítani.

5. <u>A beszédfogyatékos, beszéd- és nyelvi fejlődésben akadályozott tanulók:</u>

Beszédfogyatékos az a tanuló, aki a receptív és/vagy expresszív beszéd/nyelvi rendszer szerveződése, fejlődési eredetű vagy szerzett zavara életkorától eltérő, különböző klinikai képekben megmutatkozó tüneti sajátosságai, valamint a verbális tanulási folyamatok atipikus fejlődése miatt a későbbi társadalmi beilleszkedés szempontjából veszélyeztetett.

A beszédfogyatékosság együtt járhat a nyelven kívüli kognitív képességek és a viselkedésszerveződés zavaraival, valamint az olvasás, írás, helyesírás, számolás területén kialakuló verbális tanulási zavarral.

A beszédfogyatékos tanuló a szakértői bizottság szakértői véleménye alapján adott tantárgy(ak), tantárgyrész(ek) értékelése alól mentességben részesülhet.

Fejlesztés célja:

A fejlesztési feladatok megvalósítása során a beszédfogyatékos tanulók esetlegesen felmerülő szövegértési problémái, absztrahálási, lényeg-kiemelési nehézségei jelentenek nehézséget. Rövidített, tömörebb, valamint képekkel és egyéb segédeszközökkel támogatott szövegekkel segítheti a pedagógus a tanulók munkáját, a tananyag megértését.

Fontos, hogy az alapfogalmak megértését, memorizálását egyénre szabott módszerek támogassák. Fontos a kifejezőkészség állandó fejlesztése és a kommunikáció iránti igény kialakítása. Kiváló lehetőséget nyújt erre az interperszonális készségek fejlesztése, a szociális érzékenység kialakítása, az együttműködésre való képesség fejlesztése, a különféle konfliktuskezelési eljárások elsajátítása.

A pedagógusnak segíteni kell a tanulót beszéd és nyelvi zavarának reális megismerésében, elfogadásában, szociális kapcsolatainak fejlesztésében. Kiemelt feladat a tanuló önismeretének fejlesztése, a tanuló motiválása a beszédhibája leküzdésére, ugyanakkor felkészítése az esetleges visszaesésekre, azok kezelésére, valamint arra, hogy az esetleges maradandó tünetekkel később is teljes életet tudjon élni.

A kommunikációjában korlátozott tanuló sokszor nehezebben tudja érzelmeit verbálisan kifejezni, külön figyelmet kell fordítani az érzések megfelelő kezelésére, kifejezésére.

Fejlesztés feladatai:

- a grammatikai rendszer tudatos felépítése, megerősítése, mind a beszélt, mind az írott nyelv területén
- az expresszív beszéd fejlesztése, kommunikációs stratégiák kiépítése, gyakorlása, beszédtudatosság kialakítása
- a beszéd- és olvasásértés fejlesztése, elősegítve a mindennapi és az irodalmi szövegek befogadását, majd az azokkal való továbbdolgozás, továbbgondolkodás lehetőségének biztosítását
- amennyiben a szövegfeldolgozás is érintett, különösen fontos a szisztematikus, a nyelv különböző szintjeit elemenként értelmező, a tanulót tapasztalati úton információhoz juttató oktatás
- a nyelvi kódrendszer értelmezésének, működésének megtámogatása, mind a bemenetnél (beszédhangok differenciálása, hangkapcsolatok észlelése), mind a feldolgozásnál (szó, grammatika, mondat, bekezdés, szöveg)
- a mentális lexikon folyamatos fejlesztése, a fogalomalkotás kialakítása
- számítógépes programok használata (pl.: helyesírás ellenőrző program)
- a beszédfogyatékos gyermek motiválása a tananyag és a tanuló közötti emocionális viszony kialakításával
- a pragmatika elemeinek közvetítése és használatának tudatosítása a gyermekek kommunikációjában
- a nem verbális kommunikáció elemeinek közvetítése és használatának tudatosítása a gyermekek kommunikációjában

Tanórai, és tanórán kívüli foglalkozások:

- A beszédfogyatékos tanulók nevelése, oktatása, fejlesztése. Alapelveiben, céljaiban illeszkedik a NAT-ban megjelenő kulcskompetenciákhoz, a kiemelt fejlesztési tartalmakhoz.
- Ahhoz, hogy a beszédfogyatékos tanulók a kulcskompetenciák birtokában eredményesen alkalmazkodhassanak a mindennapi élethelyzetekhez, figyelembe kell venni a tanuló egyéni sajátosságait.

6. Hallássérült tanulók:

A hallássérült tanulóknál a hallás hiánya vagy csökkenése miatt eltér a nyelvi kommunikáció, a szövegértés, szókincs, nyelvi szerkezetek értése, használata. A hallássérült tanuló egyéni fejlesztési lehetőségeit személyiségjegyei, intellektusa mellett döntően befolyásolja a hallássérülés bekövetkezésének, felismerésének ideje, kóroka, mértéke és a fejlesztés megkezdésének ideje. Fejlesztésüket segíti a korszerű hallókészülékek, hatékony hangátviteli technikák (adó-vevő) használata. Megkülönböztetett figyelmet kell fordítani a súlyosan hallássérült szülők gyermekeire, akik nagy része használja a jelnyelvet vagy annak elemeit, mint kifejezőeszközt.

A hallássérült tanulók fejlesztésnek alapelvei:

- Speciális segédeszközök használatának kialakítása, az érdeklődés felkeltése a környező világ iránt.
- Működő érzékszervek fokozott kihasználása.
- Segítség biztosítása a nyelvi kommunikáció gyengeségéből fakadó hátrányok kompenzálásához.
- A szociális kapcsolatrendszer, az érintkezés formáinak elsajátíttatása.
- Az ismeretek bővítésével kapcsolatos fogalomrendszerek kialakítása.
- A vizuális percepció, az önkifejezés, a valóság képi megjelenítésének beépítése a tanulási folyamatokba.
- A megfelelő beszédmód, beszédhallás, artikuláció komplex, folyamatos fejlesztése.
- Az információszerzés, az interperszonális kapcsolatok új technikai formáira való felkészítésben segítséget kell nyújtani pedagógusnak.

Az integráció során az iskolának szükséges változtatásokat végrehajtani a valódi befogadás érdekében:

- Az iskola pedagógiai programjának és tantervének elkészítésekor figyelembe kell venni a hallássérült gyermek speciális fejlesztési igényeit a tananyag, a követelmény, az értékelési mód és a speciális módszertan tekintetében.
- Figyelmet kell fordítani arra, hogy a tanuló minden segítséget megkapjon hallássérüléséből eredő hátrányának és ezzel összefüggő esetleges tanulási nehézségének leküzdéséhez.
- Az értékelésnél figyelembe kell venni a hallássérülés következményeként fellépő kommunikációs nehézségeket, a szókincs esetleges elmaradását, a szóbeli, írásbeli kifejezőkészség gyengébb voltát, az abban előforduló grammatikai hibákat és kiejtési problémákat.
- Az értékelés része ne legyen olyan követelmény, mely a tanuló sérüléséből következően nem teljesíthető halló társaival azonos szinten vagy módon (hosszú memoriter, hangsúlyos, ritmusos versmondás, tollbamondás utáni esetleges hibák stb.) Értékelésüknél az egyéni fejlesztési terv követelményeit figyelembe kell venni.

A hallássérült tanulók nevelésében a NAT-ban leírt fejlesztési feladatok az irányadóak, de az egyes műveltségi területekhez rendelt tartalmak, és fejlesztendő képességek mindenkor a tanulók egyéni fejlődésének függvényei.

7. A pszichés fejlődés zavarai miatt a nevelési, tanulási folyamatban tartósan és súlyosan akadályozott gyermekek:

Tünetei:

- a gyermek képességeihez, intellektusához, a befektetett munkához képest tartósan alulteljesít
- a tanagyag elsajátításához szükséges háttérképességek egyes területein elmaradást mutat
- hagyományos körülmények között és szabványos eljárásokkal nem tud tanulni
- másodlagosan megjelenhetnek magatartási zavarok, pszichoszomatikus tünetek.

A pszichés fejlődés zavarai miatt a nevelési, tanulási folyamatban tartósan és súlyosan akadályozottak gyermekek lehetnek:

- diszlexiások,
- diszgráfiások

- diszkalkuliások
- kórosan hiperkinetikusak,
- kórosan aktivitászavarral küzdők.

Diszlexia, diszgráfia

A diszlexia a tanulási zavarok fogalomkörébe tartozó, intelligenciaszinttől független olvasási és helyesírási gyengeség. Hátterében a központi idegrendszer sérülései, organikus eltérései, érési késései, működési zavara, örökletesség, lelki és környezeti okok állhatnak. Általában differenciálatlan az aktív szókincs, gyenge a verbális emlékezet. A tanuló az új szavakat nehezen jegyzi meg, megmásítja, torzítja, jó értelmi képesség esetén új szót alkot helyette, vagy körülírja a fogalmat. Az olvasás tanulása során nehezen alakul ki a hang-betű kapcsolat, gyakori és makacs betűtévesztések fordulnak elő, a sorrendben átvetések tapasztalhatók, a hosszabb szavak áttekintése rendkívül nehéz. Hibás kombinációk, felületes akusztikus képzetek előhívása észlelhető. Nehéz a figyelem megosztása az olvasási technika és a szöveg tartalma között, pontatlan a toldalékok olvasása, lassú az olvasási tempó, gyenge a szövegértés.

Diszgráfia esetén az írómozgásokban, azok kivitelezésében jellemző a rossz kéztartás, az íróeszköz helytelen fogása, a görcsösség. Más tananyagokban való előrehaladáshoz viszonyítva nagyon lassú az írás megtanulásának folyamata. Az írómozgás egyenetlen, ritmusa és lendülete töredezett, az optimális mozgássor csak nagyon lassan valósul meg, ezért fáradékonyabbak a diszgráfiás tanulók.

A fejlesztés célja: Kialakítani a tanulóban az intellektusának és mindenkori osztályfokának megfelelő értő olvasás-íráskészséget, fejleszteni a kifejező készséget, segíteni az olvasás, írás eszközzé válását az ismeretek megszerzésében.

A fejlesztés feladatai:

- a testséma biztonságának kialakítása,
- a téri és időrelációk kialakítása praktikus és verbális szinten,
- a vizuomotoros koordináció gyakorlása,
- a látás, hallás, mozgás koordinált működtetése,
- az olvasás, írás tanítása lassított tempójú, nyújtott ütemű, hangoztató-elemző, szótagoló, homogén gátlás elvét figyelembe vevő, valamint a vizuális és auditív észlelésre alapozó módszerrel,
- az olvasás, írás készségének folyamatos gondozása, fejlesztése a tanuló egész iskolai pályafutása alatt,

- a kompenzáló technikák alkalmazása valamennyi tantárgy tanulása során,
- az élő idegen nyelv oktatása speciális módszerekkel, auditív megközelítéssel,
- az olvasásképtelenség esetében a tanulás segítése a szövegek auditív tolmácsolásával, gépi írással, szövegszerkesztő használatának megtanításával és alkalmazásával.

Diszkalkulia

A diszkalkulia különböző számtani műveletek, matematikai jelek, kifejezések, szabályok megértésének, a számjegy, számkép felismerésének, egyeztetésének, grafikus ábrázolásának, a számok sorrendiségének, számneveket szimbolizáló vizuális alakzatok azonosításának nehézsége más iskolai teljesítmények (pl. olvasás, írás, idegen nyelv tanulás) jó színvonala mellett. Hátterében általában valamilyen idegrendszeri sérülés húzódik meg, amelynek következtében zavart az érzékelés-észlelés folyamata, sérült a gondolkodás. Nehezítetté válik a szimbólumok felismerése és tartalmi azonosítása, akadályozott a fogalmak kialakulása, sérülnek a fogalmakkal végzett gondolkodási műveletek, a sor- és szabályalkotás, a téri és síkbeli viszonyok érzékelése, illetve zavart szenved az emlékezet és a figyelem.

A diszkalkuliás tanulóknál általában hiányzik a matematikai érdeklődés, kialakulatlan a mechanikus számlálás képessége, a mennyiség-állandóság. Súlyos elmaradásaik vannak a matematikai nyelv használatában, a matematikai relációk verbális kifejezésében.

A fejlesztés feladatai:

- az érzékelés-észlelés, a figyelem, az emlékezet, a gondolkodás és a beszéd összehangolt, intenzív fejlesztése,
- a testséma kialakítása,
- a téri relációk biztonsága,
- a relációk nyelvi megalapozása, a matematikai nyelv tudatosítása,
- a szerialitás erősítése,
- segítő, kompenzáló eszközök használatának megengedése,
- a fogalmak, így a szám- és műveletfogalom kialakításakor a manipuláció előtérbe helyezése, a megfigyelés és a megértés érdekében a matematikai eszközök használata, a képi, vizuális megerősítés,
- a fokozott mennyiségű gyakorlás során az egyéni sajátosságokhoz igazított, megjegyzést segítő technikák, eljárások megtalálása és alkalmazása.

Kóros hiperkinetikus zavar vagy kóros aktivitászavar:

Már az első öt évben kialakuló tünetegyüttes, melyet jellemez a tevékenységek csapongása, a figyelmetlenség, a nagyfokú impulzivitás, a szabályok gyakori megszegése, megfontolatlanság, többszöri konfrontálódás a társakkal. Gyakori a kognitív működések zavara, a nyelvi és motoros képességek fejlődésének késése. Másodlagos szövődménye az asszociális viselkedés és csökkent önértéktudat.

A kóros aktivitászavar jellemzői a visszatérő és tartós disszociális, agresszív vagy dacos magatartássémák. A viselkedés erősen eltér az adott életkorban elvárhatótól, a gyermek a szociális elvárásokat durván áthágja. Sokkal súlyosabb lehet, mint egy gyermekcsíny vagy egy serdülőkori lázadás. Jellemző még: nagyfokú harcosság, társakkal, tárgyakkal, állatokkal szembeni durva bánásmód, fenyegető erőfitogtatás, indulatkitörések, iskolakerülés, hazudozás.

A pszichés fejlődés zavarainak egyik alcsoportját alkotják azok a sajátos nevelési igényű tanulók, akik **nagyfokú impulzivitásukkal, a célirányos, tartós figyelem zavarával küzdenek**. A hiperaktivitás és/vagy figyelemzavar megállapítása többlépcsős diagnosztikus folyamat eredménye, szülői és tanári kérdőívek kitöltését, közvetlen megfigyelést, speciális differenciáldiagnosztikai vizsgálatok elvégzését követően.

Jellemzői:

- szóródó, terelhető figyelem, hosszabb ideig nem képes összpontosítani,
- komplex feladatokra nem képesek szervezett választ adni, az elterelő ingereket gátolni,
- az impulzivitás következtében kialakuló meggondolatlan viselkedés, eseteként düh, haragreakciók,
- motoros nyugtalanság (babrálás, széken hintázás, ülőhely elhagyása, stb.),
- megkezdett tevékenység befejezetlensége,
- ingersorozatok hibás kivitelezése,
- tantárgyi alul teljesítés (főként, nyelvi, számolási feladatokkal kapcsolatban),
- én-bizonytalanság, másodlagos pszichés tünetek.

A fejlesztés célja:

a figyelemszabályozás és a viselkedés egyensúlyának megteremtése

A fejlesztés feladatai:

- team munka keretében gyógypedagógiai, pszichológiai, szakorvosi együttműködés,
- speciális figyelem-tréning,
- a figyelem tartósságát biztosító környezeti feltételek megteremtése,

- fokozott egyéni bánásmód,
- az önszervezési képesség, az önkontroll fejlesztése,
- feladatok idői struktúrájának megtervezése és kivitelezése,
- motiválás, sikerélmény biztosítása.

Viselkedészavarok:

A pszichés fejlődés zavarai körébe tartoznak továbbá a szocio-adaptív folyamatok zavarainak következtében kialakuló viselkedésszervezési problémák, amelyek az érzelmi kontroll, ön,- vagy mások felé irányuló agresszió, a szorongás, az én-szabályozás gyengeségében az alkalmazkodóképesség, a célirányos viselkedés, az önszervezés, valamint a metakogníció eltérő fejlődésében mutatkozik meg. Minthogy a magatartásjellemzőkben hasonlóság figyelhető meg, szükséges hangsúlyozni, hogy ezeknek hátterében elsődlegesen idegrendszer működési zavar, az ún. végrehajtó funkciók zavara és nem környezeti ártalom húzódik meg.

A fejlesztés célja:

- a közösségi szabályokhoz alkalmazkodó, szervezett viselkedés kialakítása, a szélsőséges megnyilvánulások leépítése, az önkontroll, az érzelmi egyensúly megteremtése.

A fejlesztés feladata a fejlesztési cél alá rendelt szempontok figyelembevételével történik.

Eszközei lehetnek:

a) kognitív viselkedésterápiás eljárások alkalmazása,

b) pszichoterápia,

c) a figyelem és egyéb kognitív képességek fejlesztése,

d) a mindennapi tevékenységek végzéséhez, iskolai elvárások teljesítéséhez igazított idői keretek rendszeres alkalmazása,

e) önértékelési képesség fejlesztése,

f) sikerélmény biztosítása, pozitív megerősítés, jutalmazási technikák bevonása,

g) együttműködés a családdal és más szakemberekkel,

h) a fejlődés segítése gyakori pozitív visszajelzésekkel, a sikerélmény biztosítása.

<u>Az iskolai fejlesztés pedagógiai szakaszai</u>

A tanulók iskolai fejlesztésének pedagógiai szakaszai nem térnek el a NAT-ban rögzítettektől. A helyi tantervben indokolt lehet az első évfolyam két tanévi időtartamra történő széthúzása. Ebben az esetben az első tanév az intenzív prevenció, a szakszerű funkciófejlesztés, a pszichés

gondozás, a megfelelő motiváció és a feladattudat kialakításának az időszaka a gyógypedagógiai korrekciós-kompenzáló-terápiás módszerek alkalmazásával.

A fejlesztés elvei, módszerei, feladatai:

- a tanuló optimális helyének megválasztása a pedagógus kommunikációs jelzéseinek megfelelő érzékelésére,
- az egyénhez igazított követelmények kialakítása a gyermek képességeinek, érdeklődésének, terhelhetőségének ismeretében,
- a tanuló viselkedésének (kommunikációjának, önbizalmának, magabiztosságának, önérvényesítésének, cselekvéses, illetve verbális megnyilvánulásainak) megismerése siker vagy kudarc esetén,
- a tanuló alkalmazkodásának, a kortárs csoportba való beilleszkedésének segítése.

III. SZEMÉLYI FELTÉTELEK

A kiemelt figyelmet igénylő tanulók ellátását segítő szakemberek az intézményben:

Szakember	Ellátott tanulók
Gyógypedagógus	SNI, BTMN
Utazó gyógypedagógus	SNI
Logopédus	BTMN, SNI
Fejlesztő pedagógus	BTMN
Iskola pszichológus	BTMN, SNI
Gyermekvédelmi felelős	HH, HHH

A kiemelt figyelmet igénylő tanulók ellátását segítő szakemberek feladata:

Utazó gyógypedagógus (lásd. IX. fejezet)

A sajátos nevelési igényű tanulók oktatását látja el. A Szakértői Bizottság javaslatának figyelembevételével és saját felméréseinek alapján egyéni fejlesztési tervet készít. A törvény által meghatározott rehabilitációs fejlesztést szolgáló órakeret figyelembevételével órarendet állít össze. A fejlesztő órák során a tanuló meglévő képességeire, az ép funkciókra épít. Segíti a többségi pedagógusokat a pedagógiai diagnózis értelmezésében. Javaslatot tesz a fogyatékosság típusához, a tanuló egyéni igényeihez igazodó gyógypedagógiai specifikus módszerek, módszerkombinációk alkalmazására.

A gyógypedagógus kapcsolatot tart a fogadó intézmény gyermeket érintő dolgozóival (pedagógusok, asszisztensek, vezetőség stb), szülővel, esetleges orvosi háttérrel, egyéb társszakmák képviselővel, az információkat és a segítségnyújtás módját összehangolja.

Pszichológus:

Az iskolapszichológus a pszichológia eszközével igyekszik a pedagógiai munka hatékonyságát növelni. Biztosítja a gyermekek egyéni, csoportos pszichológiai ellátását, szülővel való kapcsolattartást, esetmegbeszélést, tanácsadást.

Logopédus, utazó logopédus:

Azoknak a gyerekeknek az ellátását végzi, akiknek a Szakértői Bizottság javasolta a logopédiai fejlesztést. Munkája során nyelvi fejlesztést végez. Korrigálja a beszédhanghibákat, fejleszti a

szóbeli és írásbeli kifejezőkészséget, a kommunikációs készségeket, a szókincset, a hangképzést, a beszédészlelést és -megértést, a grammatikát valamint a helyesírást és olvasási készséget (dekódolás és értés). Kapcsolatot tart a szülőkkel, pedagógusokkal, vezetőséggel, többi fejlesztő kollégával, és tanácsadást tart.
A Beszédvizsgáló által diagnosztizált beszédfogyatékosok fejlesztését mindig logopédus végzi.

Szakszolgálati logopédus:
Azoknak a BTMN-es gyerekeknek az ellátását végzi, akiknek előírtak logopédiai fejlesztést, illetve a többi papírral nem rendelkező gyerekek közül a logopédus által kiszűrt gyermekek számára ad fejlesztést. . Korrigálja a beszédhanghibákat, fejleszti a szóbeli és írásbeli kifejezőkészséget, a komunikációs készségeket, a szókincset, a hangképzést, a beszédészlelést és -megértést, a grammatikát valamint a helyesírást és olvasási készséget (dekódolás és értés). Kapcsolatot tart a szülőkkel, pedagógusokkal, vezetőséggel, többi fejlesztő kollégával, és tanácsadást tart.

Fejlesztőpedagógus:
Az ép értelmű, részképesség-nehézséggel küzdő tanulók felzárkóztatását végzi, ellátja a BTMN szakvéleménnyel rendelkező tanulókat.
Feladata a gyermekek átlag alatti képességének fejlesztése, amely elősegíti az átlagos szinthez való felzárkóztatást.
A fejlesztő pedagógus kompetenciaköre ezek alapján a következő:

- elsősorban a normál intelligenciaövezetbe tartozó gyerekkel foglalkozik teljesítményzavar esetén;
- diagnosztikus tevékenysége csak a képzései során elsajátított tesztek felvételére és értékelésére terjed ki;
- a diagnosztikus és terápiás kompetenciakörét meghaladó eseteket speciális szakemberhez köteles irányítani;
- tevékenységét más szakemberekkel (óvodapedagógus, tanító, logopédus, pszichológus stb.) összehangoltan végzi;
- a fejlesztő foglalkozások szakmai minőségéért felelős.
- Segíti az osztályban tanító pedagógusok munkáját. Csoportos mérésekkel kiszűri a fejlesztésre szorulókat. Megtervezi a csoportbeosztást, elkészíti a fejlesztési terveket.

Kapcsolatot tart a szülőkkel, pedagógusokkal, vezetőséggel, többi fejlesztő kollégával, és tanácsadást tart.

Gyermekvédelmi felelős:

A gyermek – és ifjúságvédelmi felelős segíti a pedagógusok gyermekvédelmi munkáját. Aktív tagja az észlelő jelzőrendszernek, együttműködik a rendszer más tagjaival. Tevékenységének célja a prevenció, azaz gyermekek problémáinak minél korábbi felismerése és minél hatékonyabb kezelése, súlyosabbá válásának megelőzése.

IV. TÁRGYI FELTÉTELEK
(speciálisan felszerelt termek):

- Fejlesztő foglalkozásokhoz:
    - fejlesztő szoba,
    - mozgásfejlesztő terem,
    - pszichológusi szoba,
    - logopédiai helyiség

  -> és ezek berendezése: gyermekek méretéhez, szükségleteihez igazodó bútorok, tükör, mosdókagyló, zárható szekrény, fejlesztő eszközök, -anyagok, -kiadványok, -szoftverek, papír, számítógép, fénymásoló, nyomtató, internet
- Tanácsadáshoz: helyiség és berendezése
- Az utazó gyógypedagógus számára: telefon, internet, számítógép, könyvtár használata, öltözési lehetőség, mosdó

V. SNI TANULÓK SZEMÉLYISÉGFEJLESZTÉSE

A személyiség fogalmát tágan értelmezve az egyén valamennyi jellegzetes pszichés megnyilvánulását; szűken értelmezve pedig a magatartás, a viselkedés területén megnyilvánuló pszichés jellemzőket értjük.
A sajátos nevelési igényű tanulók személyiségfejlődését befolyásolja a sajátos nevelési igény típusa, súlyossága, a tanuló életkora, környezeti háttere, frusztrációs toleranciája, intellektuális képességei, biológiai tényezői és a terápiás hatások.
Az iskolai nevelés a személyiségfejlődés segítését, és a személyiségfejlődést pozitívan befolyásoló szocializációt jelenti.
A személyiségfejlesztés nem elkülönülő tanóra feladata, a nevelő-oktató munka teljes folyamatába beépül. Fontos, hogy minden pedagógus informált és felkészült legyen a személyiségfejlesztés feladatára; team munkában dolgozzon a gyógypedagógusokkal, pszichológusokkal, szociális munkásokkal.
A személyiségfejlesztés célja az érett személyiség kialakulásának támogatása.
Az iskolai nevelés-oktatás feladata, hogy a sajátos nevelési igényű tanulók nyitottá váljanak a világra, élményekre.

<u>A személyiségfejlesztéshez a tanórákon és fejlesztéseken érvényesülő alapelvek:</u>

- Aktivizáció elve: a tanuló a nevelési-oktatási folyamat aktív részese
- Differenciáció és individualizáció elve: minden gyermeket önmagához képest oktatunk, nevelünk, fejlesztünk, értékelünk
    - Képességszintnek megfelelő feladatok adása: kihívás - teljesíthetőség egyensúlyának fenntartásával. Se túl könnyű, se túl nehéz ne legyen a megoldandó feladat.
    - A pedagógusok pozitív megerősítést alkalmaznak a reális, pozitív énkép kialakulása és a tanulási motiváció fenntartása érdekében.
    - A tanulónak lehetősége van saját teljesítményének értékelésére, ezzel is segítve reális önértékelésének kialakulását.
- Motiváció elve: olyan pedagógiai helyzetek kialakítása, melyben a megismerés igénye, a tanulásra motiválás történik.

<u>Személyiségfejlesztés a tanórákon és a fejlesztéseken:</u>

- önállóságra nevelés
- az önismeret, az önértékelés fejlesztése

- empátiás érzék fejlesztése
- felelősségvállalás kialakítása
- a kommunikációs készség fejlesztése
- feladattartás motiválása
- magatartás- és szokásrendszer kialakítása
- meghatározott értékrend közvetítése
- normákhoz való igazodás
- Belső motiváció kialakítása
- Kreativitás, önkifejezés fejlesztése

Felhasználható eszközrendszer:

- egyénre szabott feladatok,
- pozitív megerősítés, dicséret,
- sikerélményhez juttatás,
- minél több interakció kezdeményezése a személyiségfejlesztés érdekében,
- sokféle ingerközlés és mintanyújtás,
- értékelő funkciók nevelési helyzetekben
- együtt tevékenykedés a gyermekkel

VI. TANULÓK ÉRZÉKENYÍTÉSE, BEFOGADÓ KÖRNYEZET KIALAKÍTÁSA

A különbözőség elfogadása a társadalmi együttélés alapja. A megfelelő viselkedésmódok, az együttélés normáinak kialakulása, begyakorlása heterogén közösségben biztosított a leginkább. Ennek megvalósulása a sajátos nevelési igényű gyermekek részére főként az integráció keretein belül képzelhető el.

A cél az inkluzív nevelés minőségi megvalósítása. Ennek alapvető feltétele a tanulók személyiségének megismerése, megértése, elfogadása, egyéni képességeik korai felismerése, folyamatos segítésük.

Kiemelten fontos az egész személyiség harmonikus fejlesztése, az érzelmi nevelés. Fontos arra nevelni a gyermekeket, hogy egymást elfogadják, megértsék, segítsék társaikat, legyenek képesek felismerni egymás értékeit.

A tanulókat segíteni kell abban, hogy megértsék és elfogadják azt, hogy különböző területeken eltérő szinten képesek teljesíteni.

<u>A sikeres együttnevelés érdekében:</u>

- A sajátos nevelési igényű tanulók számára biztosítani szükséges a speciális tantervet, tankönyveket, tanulási segédleteket, speciális gyógyászati, életvitelt segítő technikai eszközöket.
- Szükséges figyelmet fordítani a szülők szemléletének alakítására, az elfogadó attitűd megteremtésére.
- Elengedhetetlen a pedagógusok szemléletének alakítása (elfogadás, tolerancia, empátia), módszertani felkészítése továbbképzések segítségével. A pedagógus viszonyulása a sajátos nevelési igényű gyermekekhez, meghatározza az osztályközösség hozzáállását is.
- Kiemelt figyelmet kell fordítani a többségi diákok érzékenyítésére, a segítő, támogató, elfogadó szemlélet kifejlesztésére.
- Fontos a környezet befogadóvá alakítása is: a tér kialakítása, a személyes fizikai igények kielégítése, protetikus környezet létrehozása.

VII. DOKUMENTUMOK VEZETÉSE

A SNI gyermekek szakértői bizottság által megküldött szakértői véleményét a titkárságon iktatják, majd zárt szekrényben őrzi az intézmény az eredeti példányt, illetve a másolatot kapó osztályfőnök és gyógypedagógus is. A gyógypedagógus a gyermekről vezetett portfólióba teszi a másolatot.

Új SNI gyermek esetén a sajátos nevelési igény fennállását, illetve a gyermeklétszámban 2 illetve 3 főnek való számítását a Kréta rendszerben is jelölni kell.

Az osztályfőnök megnyitja és vezeti az „Egészségügyi és pedagógiai célú habilitáció, rehabilitáció- egyéni fejlődési lap" Külívet (Tü. 356. sz.). A külívre minden, a gyermekkel foglalkozó szakember neve rá kerül.

A gyermeket fejlesztő gyógypedagógus/gyógypedagógusok vezetik a gyermek habilitációs-rehabilitációs óráinak dátumát és tartalmát az „Egészségügyi és pedagógiai célú habilitációs, rehabilitációs ellátás egyéni fejlődési lap" Belíven (Tü. 357. sz.)

Az egyéni fejlődési lapokat az iskola őrzi meg a lezárásuk után 5 évig.

A belív mellett a gyógypedagógus a befogadó intézmény Kréta rendszerében is rögzíti megtartott fejlesztő foglalkozásait, azok résztvevőit, és az órák témáját.

A gyógypedagógus általában negyedévenként egyéni fejlesztési tervet készít, melyben meghatározza a fejlesztendő területeket a szakértői bizottság ajánlása és saját felmérése alapján, illetve kifejti a fejlesztés módját, menetét. Az egyéni fejlesztési terveket a gyógypedagógus őrzi meg 5 évig.

A SNI gyermekek portfóliójába a szakértői vélemény mellett a felmérések, azok eredménye, és a gyermek jellemző munkái, feladatlapjai kerülnek be.

Új SNI gyermek esetén, amennyiben az iskola az EGYMI-től kér az ellátáshoz segítséget, ezt írásban jelzi az EGYMI vezetője felé. Az intézmény Együttműködési szerződést köt az EGYMI-vel. Az együttműködési szerződést mindkét intézmény megőrzi.

Az iskola a SNI gyermekeket nyilvántartja. Az első BNO kód mutatja meg a vezető tünetet, mely a nyilvántartásba bekerül.

A törzslapokon és a bizonyítványokon a sajátos nevelési igény ténye és jellege nem jelenik meg, kivéve, ha a gyermek a tanulásban akadályozottak tanterve szerint halad, ebben az esetben eltérő tanmenet szerint értékelik.

VIII. -

VIII. HABILITÁCIÓS ÉS REHABILITÁCIÓS ÓRÁK MEGSZERVEZÉSE

A sajátos nevelési igényű tanulók a tanítási órákon túl, gyógypedagógus vezetésével – habilitációs, rehabilitációs fejlesztést szolgáló órakeretben – egyéni fejlesztési terv alapján, terápiás fejlesztő foglalkozásokon vesznek részt

A habilitáció az az eljárás (képességfejlesztés, eszközzel való ellátás), amelynek célja a kialakulatlan, vagy hiányzó képességek pótlása. A rehabilitáció a megmaradt képességek fejlesztésén alapul, a habilitáció más eszközökkel az eredeti funkció pótlását jelenti. Célja, hogy az iskolai fejlesztés során jelentősen csökkentse a fogyatékosságból eredő szomatikus, kognitív és pszichés hátrányokat, elősegítse a szociális érést.

A nevelés, a fejlesztés feltételeit a köznevelési törvény és az ahhoz kapcsolódó jogszabályok határozzák meg.

A habilitációs és rehabilitációs foglakozások megszervezése az iskola vezetőségének feladata saját gyógypedagógus, vagy az EGYMI utazó gyógypedagógus hálózat együttműködésével. A gyógypedagógus az osztályfőnökökkel és a vezetővel egyeztetve állítja össze órarendjét.

A sajátos nevelési igény nagyobb mértékű differenciálást, speciális eljárások alkalmazását, illetve kiegészítő fejlesztő, korrekciós, habilitációs, rehabilitációs tevékenységet igényel, melyet a gyermekek állapotából fakadó egyéni szükségletek határoznak meg. Fontos irányelv a hátrányok és problémák korai felismerése.

A habilitációs/rehabilitációs célú órakeretben a tanulók fejlesztése terápiás megsegítéssel, egyéni fejlesztési terv alapján történik a területileg illetékes tanulási képességeket vizsgáló szakértői bizottság szakvéleményének figyelembe vételével, a gyógypedagógus pedagógiai mérései és a többségi pedagógusok tapasztalatai, jelzései alapján.

A habilitációs, rehabilitációs tevékenység olyan teammunkában kialakított és szervezett nevelési folyamatban valósul meg, mely az egyes gyermekek vagy gyermekcsoportok igényeitől függő eljárások (időkeret, eszközök, módszerek, terápiák) alkalmazását teszik szükségessé.

A rehabilitációs foglalkozások formái az alábbiak:

- Egyéni foglalkozások (1-3 fő)
- Kiscsoportos foglalkozások (4 főtől)
- Tanórai foglalkozás kéttanáros modellben

IX. A UTAZÓ GYÓGYPEDAGÓGUS FELADATAI AZ EGYÜTTNEVELÉS SORÁN

Az utazó gyógypedagógus munkáját a 2011. CXC. Köznevelési Törvény, valamint a Sajátos nevelési igényű tanulók iskolai oktatásának irányelvei alapján végzi

- Segíti a pedagógiai diagnózis értelmezését.
- Javaslatot tesz a fogyatékosság típusához, a tanuló egyéni igényeihez szükséges környezet kialakítására (a tanuló elhelyezése az osztályteremben, szükséges megvilágítás, hely- és helyzetváltoztatást segítő bútorok, eszközök alkalmazása stb.).
- Segítséget nyújt a tanuláshoz, művelődéshez szükséges speciális segédeszközök kiválasztásában, tájékoztat a beszerzési lehetőségekről.
- Javaslatot tesz gyógypedagógiai specifikus módszerek, módszerkombinációk alkalmazására.
- Figyelemmel kíséri a tanulók haladását, részt vesz a részeredmények értékelésében, javaslatot tesz az egyéni fejlesztési szükséglethez igazodó módszerváltásokra.
- Terápiás fejlesztő tevékenységet végez a tanulóval való közvetlen foglalkozásokon – az általa készített egyéni fejlesztési terv alapján a rehabilitációs fejlesztést szolgáló órakeretben -, ennek során támaszkodik a tanuló meglévő képességeire, az ép funkciókra.
- A fejlesztésről és az eredményekről tájékoztatja az integrált tanuló pedagógusait, a szülőket (tanácsot ad az iskolai és az otthoni neveléshez, fejlesztéshez).
- Részt vesz a tanulót érintő megbeszéléseken, vizsgákon, értekezleteken. Felkészül az együttnevelést segítő módszerek szakszerű átadására, bemutatására a többségi iskolák pedagógusai számára.
- Az utazó gyógypedagógus megismerkedik a befogadó iskola szakmai és szabályozó dokumentumainak munkájára hatást gyakorló részeivel, így különösen Pedagógiai Programjával, SZMSZ-ével, Házirendjével.
- A szakértői bizottság javaslatának figyelembevételével, a tanulók megfigyelése után a befogadó osztályokban tanító pedagógusokkal együttműködve alakítja ki munkarendjét.
- Részt vesz az integrációs munkaközösség munkájában.

A habilitációs, rehabilitációs tevékenység közös céljai és feladatai

- A testi, érzékszervi, értelmi, beszéd, és egyéb fogyatékosságból, az autizmusból fakadó hiányzó vagy sérült funkciók helyreállítása, az egyéni sikereket segítő, a társadalmi együttélés szempontjából kívánatos egyéni tulajdonságok, funkciók fejlesztése, újak kialakítása.
- A meglévő ép funkciók bevonása a hiányok pótlása érdekében a különféle funkciók egyensúlyának kialakítása.
- A szükséges speciális eszközök elfogadtatása és használatuk megtanítása.

Az utazó gyógypedagógus szakmai munkáját az EGYMI vezetője irányítja, ellenőrzi és értékeli.

X. AZ ISKOLA ÉS TÖBBSÉGI PEDAGÓGUS FELADATAI AZ EGYÜTTNEVELÉS SORÁN

A befogadó iskola kötelezettségeit a 2011. CXC. Köznevelési Törvény, valamint a 32/2012. (X.8.) EMMI rendelet határozza meg.

A köznevelési törvényben megfogalmazott többletszolgáltatások biztosítása, mint például

- speciális tanterv, tankönyvek, tanulási segédletek,
- speciális gyógyászati-, valamint tanulást, életvitelt segítő technikai eszközök.

Olyan intézményi szabályozás és szemlélet biztosítása:

- amely lehetővé teszi a különböző pedagógiai színtereken a habilitációs, rehabilitációs szemlélet érvényesülését és a sérülésspecifikus tanügyi és módszertani eljárások, speciális eszközök alkalmazását.
- amely az együttnevelésben résztvevő pedagógusoktól elvárja, hogy:
    - a pedagógiai diagnózisban szereplő javaslatokat és a gyógypedagógus iránymutatásait, javaslatait beépítsék a pedagógiai folyamatokba.
    - a gyermek teljesítményének elemzése alapján az adott szükséglethez igazodó módszereket alkalmazzák, probléma esetén alternatív megoldásokat keressenek.

<u>Osztálytanító, szaktanár feladatai:</u>

Az integrált oktatás nagy feladatot ró az osztályokban tanító pedagógusokra, hiszen teljes létszámú, heterogén osztálykeretben integrált nevelő-oktató munkát végeznek tanórán és tanórán kívüli időben.

A sajátos nevelési igényű tanulók eltérő képességeinek, és megnyilvánulásainak kezelése új szemléletű pedagógiai felkészültséget igényel, folyamatos és megterhelő igénybevételt jelent a pedagógusoknak.

<u>A speciális feladatellátásból adódó elvárások a pedagógusokkal szemben:</u>

- törekedjen a tanulók speciális szükségleteinek megismerésére
- toleránsan viselkedjen tanítványai eltérő adottságaival szemben
- alkalmazzon olyan módszereket, melyek a tanulók egyéni képességeihez igazodnak
- az értékelés során legyen tekintettel az egyéni adottságokra

- folyamatosan tartsanak kapcsolatot egymással a gyermek fejlesztésében résztvevő pedagógusok, speciális szakemberek és a tanulók szülei

Közvetlen nevelési módszerek:

- gyakoroltatás, segítségadás, ellenőrzés, ösztönzés, követelés, elbeszélés, tények, jelenségek bemutatása, műalkotások bemutatása
- a tanár személyes példamutatása
- magyarázat, beszélgetés
- a tanulók önálló elemző munkája, önértékelés, önbizalom fejlesztése, dicséret, reális énkép kialakítása
- motiválás, az érdeklődés felkeltése és fenntartása
- tanulásszervezés, tér- és idő hatékony menedzselése
- megfelelő iskolai környezet és pozitív osztálytermi légkör kialakítása
- fegyelmezés, konfliktushelyzetek megoldása, a tanulók egymás közötti kapcsolatainak formálása, segítségnyújtás a diákok egyéni problémáinak megoldásában, egyéni ráhatás
- tanulás tanítása, tanulás-módszertani segítség adása
- differenciáláson alapuló órai munka, a korszerű módszerek alkalmazása: a kooperatív módszer, a digitális tananyag, a drámapedagógia
- indulási hátrányok csökkentése, az esélyegyenlőség biztosítása
- tevékenység központú tanítási stratégia
- problémák gyors felismerése és kezelése
- segítő kapcsolattartás a családokkal
- felzárkóztatás differenciált óravezetéssel
- alapvető szokások, normák kialakítása
- sokszínű szabadidős tevékenységek megismertetése
- szakkörök indításával a felzárkóztatás és a tehetségfejlesztés megoldása

XI. A DIFFERENCIÁLÁS LEHETŐSÉGEI

a tapasztalatszerzési / ismeretszerzési – tanulási folyamatban

A differenciálással az a célunk, hogy elősegítsük az egyes gyermekek sikeres tanulását. Mivel minden gyermeknek mások és mások tanulási szükségletei és a már meglévő tapasztalatai, ezért a gyermek tanulási folyamatát úgy segítjük elő, hogy azt az egyes gyermekek egyéni szükségleteihez igazítjuk.

Differenciálás területei	**Megjelenési módjai, eljárásai, ezek választhatósága a gyermek sajátosságaihoz igazítva**
Motiváltság elérésében támaszkodhatunk a gyermek különféle késztetéseire, igényeire, szükségleteire	Mozgásigényére, kíváncsiságára, érdeklődésére, sikerélményre való törekvésére, alkotásvágyára, felfedezési vágyára, esztétikai igényére, önmegvalósítási vágyára, amelyek kihasználhatók vagy felkelthetők
Tartalomban való differenciálási lehetőség a gyermek igényére támaszkodik	A tartalom mennyiségében, mélységében részletezettségében, minőségében, a tartalmi részek egymásra építettségében, kapcsolataiban, a már meglévő tapasztalataiban / ismereti anyagban, a gyermeki érdeklődés irányultságában (pl.: autók iránt, állatok iránt, stb.) azonos téma esetében vagy a témát kiegészítő tartalmi területen
Célban, szintben való igazodás a gyermek igényeihez, tapasztalataihoz	Az egyes fejlődő képességek fejlettségének elérése, valamint jártasságok, készségek kialakulása érdekében azonos vagy eltérő szintű feladatok végzése; más eszközök bevonásával, vagy azok megkeresésével, egyszerűbb vagy bonyolultabb problémák felvetésével; kereső/kutató/felfedező módon
A módszerek használata is igazítható a gyermek igényeihez	Beszélgetés, megbeszélés előnyben részesítése némely gyermeknél, vagy az elbeszélés, a bemutatás, szemléltetés, magyarázat … eljárásainak megválasztása, vagy az értékelés módszerének különféle eljárásai (elismerés, megerősítés, dicséret, jutalmazás, bátorítás, ösztönzés, példaként kiemelés …stb), vagy az elmarasztalás formái (büntetés, rosszallás, fenyítés, …stb.)

A munkaformák igazítása a gyermeki igényekhez	Van olyan gyermek, aki szívesebben tevékenykedik egyénileg vagy párosan, csoportban (homogén vagy heterogén csoportban; vagy szimpátia alapján létrejött csoportban…stb), frontális körülmények között
A szervezés módjának igazítása a gyermeki igényekhez	Kötött, kötetlen, mikro-csoportban, kooperatívan,
Irányítás módját is igazíthatjuk a gyermeki igényekhez	Direkt, indirekt, nyitott vagy zárt formában
Az információk megszerzése során a közvetítésmód csatornájában való igazodás a gyermeki igényekhez	Auditív, vizuális, audio-vizuális, kinesztetikus, komplex, interaktív, tárgyi, síkbeli, makett, manipulatív, kísérleti, természetes, mesterséges eszközök használatával, szimbólumok, technikai eszközök…stb.
A gyermek pedagógussal együtt töltött ideje	Az egyénre fordított idő mennyiségében, minőségében (segítséget kérve-kapva, ráfigyelve, eligazítva, csak ottlétként… stb.)
Az információ megszerzése, vagy a tevékenység folyamatának struktúráját, felépítését is lehet igazítani az egyes gyermekek igényeihez	Pl: játékba, cselekvésbe ágyazottan, komplex tevékenységsorban, integráltan, valamint projekt módon; egy téma körüljárásaként, vagy egy probléma megoldásaként, vagy a kis lépések elvét követve, vagy nagyobb lépésekben, stb.
Az egyes elemek egymásutániságában is igazodhat a pedagógus az egyes gyermekek igényeihez, sajátosságaihoz	A műveletek egymásutániságában, sorrendjében, bonyolultságukban, sokaságukban, Az információszerzés lépéseinek egymásutániságában (pl.: felidézés, gyakorlás, információ megszerzése, vagy ennek más sorrendje)
A nevelés stílusában	Demokratikus, ráhagyó, diktatórikus, szeretetteljes, családias, elfogadó,
Pedagógus szerepében is igazodik az egyes gyermekek igényeihez	Katalizáló, ösztönző, tanácsadó, segítségnyújtó, irányító, szabályzó, mellérendelt, alárendelt, fölérendelt viszonyban
A válaszadás módjában való igazodás a gyermeki sajátosságokhoz	Szóban, rajzban, megmutatva, megsúgva, megépítve, elkészítve, megalkotva, kiválasztva a helyeset,

A munkavégzés ütemében, tempójában való igazodás a gyermekhez	A feladatvégzés sebességéhez való igazodás: lassú, gyors, időre, egyéni tempóban, kiegészítő feladatok adásával, stb.
Önállóság fokában, segítségadás módjában	Önállóan, segítve, magyarázva, utánozva, bemutatva, megmutatva, együtt végezve kis segítséggel, együttvégzéssel, hivatkozással, stb.

Körmöci Katalin alapján

XII. SAJÁTOS NEVELÉSI IGÉNYŰ TANULÓK FELMÉRÉSE, ÉRTÉKELÉSE, KONTROLLVIZSGÁLATOK

Az első évfolyamon a fejlesztőpedagógus, gyógypedagógus, pszichológus felmérést végez minden gyermekkel, hogy kiszűrjék azokat, akiknek nagyobb lemaradása, részképesség zavara van. A felméréshez ajánlott az Edtfeldt téri pozíció érzékelését vizsgáló teszt, a Pieron szék-lámpa figyelem teszt, az auditív diszkrimináció mérése, emlékezet felmérés, DPT betűk és vizuális formamásolás teszt, szem-kéz koordináció vizsgálat, sorritmus folytatás, Gestalt-látás, alakállandóság, alak-háttér, térbeli helyzet, térbeli viszony érzékelésének vizsgálata.
Ezek helyett vagy mellett javasolt a Differ vizsgálat.
A kiszűrt gyermekeket a szakszolgálathoz küldi tovább az iskola komplex vizsgálatra, ahol eldöntik, hogy a gyermek BTMN és fejlesztésre szorul, vagy továbbküldik a tanulási képességeket vizsgáló szakértői bizottsághoz, ha valószínűsíthető a SNI diagnózis.
A pedagógiai diagnózist a szakértői bizottságok határozzák meg szakértői véleménybe foglalva, kijelölve a főbb fejlesztési területeket, valamint javaslatot tesznek a heti fejlesztő foglalkozások számát illetően is.
Az utazó gyógypedagógusok a szakértői véleményt alapul véve még kiegészíthetik ezt a tanulók megfigyelésével, különböző vizsgálatokkal, felmérésekkel.

<u>Tanév eleji vizsgálatok, felmérések</u>

A tanulók diagnosztikus felmérése számba veszi a gyermek képességstruktúrájában fellelhető hiányosságokat, funkciózavarokat, ugyanakkor a pozitívumokra koncentrál, kiemeli a meglévő képességeket, funkciókat, erősségeket. A zavarok számbavétele a reális célkitűzést kell, hogy segítse.
A vizsgálatok során az alábbi területek közül térképezzük fel a szakmailag indokoltakat:

- mozgás: nagymozgás, finommozgás, grafomotorium
- testséma
- térbeli, síkbeli, időbeli orientáció
- vizuális/auditív észlelés, differenciálás, emlékezet, szerialitás
- gondolkodás
- beszédészlelés, beszédértés, artikuláció, szókincs, összefüggő beszéd, kifejezésmód
- olvasás, szövegértés
- írás, helyesírás

- matematikai alapfogalmak, műveletek
- viselkedés, szabálytartás, kommunikáció, szociális készségek

A vizsgálatokhoz, felmérésekhez használható eszközök többek között:

- utazó gyógypedagógusaink által összeállított vizsgálati lap
- Sindelar-vizsgálat
- Dr. Gyarmati Éva kognitív profil vizsgálat
- Meixner Ildikó olvasási felmérő
- Pieron vizuális figyelem felmérő lapja
- Edtfeldt vizuális figyelem felmérő lapja
- DPT vizsgálat (diszlexia prevenciós teszt)
- Bender A vizuális percepció vizsgálat
- Mamut (magyar mondatutánmondási teszt)
- Gósy-féle GMP

Ezen eljárások kiértékelése, és a pedagógus kollégákkal való konzultáció után kerül sor a tanulók egyéni fejlesztési tervének megírására, mely általában három hónapos tervezést jelent. A tanuló fejlődését, tapasztalatainkat, illetve a kollégák visszajelzéseit figyelembe véve lehet korrigálni a kitűzött célokat.

Kontrollvizsgálatok

A szakértői vélemény tartalmazza a felülvizsgálat idejének esedékességét, melyet a gyógypedagógus és az osztályfőnökök is figyelemmel kísérnek. A vizsgálatkérő dokumentumot: A szakértői vélemény iránti kérelem c. nyomtatványt (3. melléklet a 45/2014. (X. 27.) EMMI rendelethez „1. melléklet a 15/2013. (II. 26.) EMMI rendelethez) a többségi pedagógus tölti ki, csatolva a pedagógiai és a gyógypedagógiai véleményt. A következő tanévben esedékes vizsgálatok kérelmét minden tanév június 30-ig kell eljuttatni a szakértői bizottságokhoz.

XIII. SAJÁTOS NEVELÉSI IGÉNYŰ TANULÓK ÉRTÉKELÉSE

Az értékelés típusa alapján lehet diagnosztikus (helyzetfeltáró), formatív (formáló-segítő) és szummatív (összegző-lezáró). A diagnosztikus értékelés funkciója, célja a helyzetfeltárás, a formatív értékelésé a segítés, fejlesztés, a szummatív értékelésé pedig a minősítés.

Típus	**Funkció**	**Eszköz, módszer**
Diagnosztikus	helyzetfeltárás	megfigyelés, diagnosztikus teszt
Formatív	segítés, fejlesztés	portfólió, tanulási naplók, megbeszélések, tanulói önértékelés, társak értékelése, csoportmegbeszélés
Szummatív	minősítés	témazáró dolgozat, vizsga, bizonyítvány

<u>Az értékelés típusai</u>

- kritériumorientált: A tanulók teljesítményének értékét a tanulási követelményekhez viszonyítva határozzák meg.
- normaorientált: A tanulók teljesítményét egy adott diákpopulációhoz viszonyítják.
- a diákhoz viszonyított: A diákokat önmagukhoz viszonyítják annak érdekében, hogy önismeretüket fejlesszék.

<u>A sajátos nevelési igényű tanulók értékelésének alapelvei</u>

Alapvető szempont a gyermek egyéni sajátosságainak, fejlődési ütemének szem előtt tartása. A tanuló teljesítményét önmagához, egyéni képességeihez viszonyítjuk. A differenciált szemléletmód a számonkérésnél is megjelenik, tehát hangsúlyos a tanuló önmagához képest elért fejlődése. Az értékelés legyen személyre szabott. Az értékelés során fontos, hogy a tanuló olyan visszajelzéseket kapjon, amelyből számba tudja venni mennyit fejlődött előző szintjéhez képest. Adjunk pozitív megerősítést, értékeljük a jó megoldásokat. A tanulók önértékelésének alapja az elért eredmények megerősítése, a fejlesztendő területek meghatározása.

Természetesen a következő osztályfokba lépéshez követelmény, hogy az SNI tanuló is megfeleljen a helyi tantervben meghatározott minimális követelményeknek, mivel integrációban az iskola többi tanulójával együtt ugyanazt a törzsanyagot kell elsajátítania. (Az

integrált, enyhén értelmi fogyatékos tanulók értékelése során az adott évfolyamon feltüntetett tanulásban akadályozott tanmenet követelményrendszere a meghatározó.) Ennek hiányában az SNI tanulót is lehet javító vizsgára, vagy évfolyamismétlésre kötelezni.

Az év közbeni értékelésnél, a tanulmányok alatti vizsgán a sajátos nevelési igényű tanulónál is lehetővé kell tenni mindazon mentességek, kedvezmények érvényesítését, amelyet a tanuló megfelelő vizsgálat, szakértői vélemény alapján kapott (pl.: írásbeli számonkérés helyett, szóban feleljen, vagy számolási feladatnál használhasson számológépet).

A sajátos nevelési igényű tanulók esetében az alábbi pozitív diszkriminációs eszközöket használhatjuk:

segédeszközök használata (pl. számológép, helyesírás ellenőrző)

- többletidő
- írásbeli számonkérés helyett szóbeli
- szöveges értékelés
- kedvezményes pontrendszer/százalékhatár felállítása

A sajátos nevelési igényű tanulót, ha szükséges - a jogszabályban meghatározottak szerint - a szakértői és rehabilitációs bizottság vagy a nevelési tanácsadó szakértői véleménye alapján az igazgató mentesítheti egyes tantárgyakból, tantárgyrészekből az értékelés és a minősítés alól.

A felmentés nem az óra alól menti fel, hanem a tantárgy vagy tantárgyrész érdemjeggyel és osztályzattal történő értékelése alól, tehát ugyanúgy együtt dolgozik a többiekkel.

A tanulók értékelése, a szülők tájékoztatása digitális napló használatával történik. A szülők egyéni kód segítségével, elektronikus felületen tájékozódnak gyermekük tanulmányi eredményeiről.

<u>Értékelési szempontok, segédelvek SNI esetén</u>

Diszlexia

- szóbeli számonkérés előtérbe helyezése, vagy az írásbeli kiegészítése szóbeli számonkéréssel
- írásbeli munka esetén hosszabb idő adása, kevesebb feladat
- olvasásra, önálló szövegalkotásra is több idő biztosítása, a dekódolási nehézségek miatt több időre van szüksége, hogy elolvasson egy szöveget
- olvasástechnika értékelése alól felmentés
- kötelező olvasmányok feldolgozása film, olvasmányok rövidített kivonatának segítségével
- kevesebb memoriter

- idegen nyelv helyesírásának értékelése alóli felmentés, írásbeli helyett szóbeli

Diszgráfia

- helyesírás, külalak értékelése alóli felmentés
- szóbeli számonkérés előtérbe helyezése
- írásbeli munkára hosszabb idő, kevesebb feladat
- idegen nyelv értékelése alóli felmentés
- dolgozatokban a feleletválasztós, kiegészítő, csoportosító, ráismerő típusú feladatok előtérbe helyezése
- tollbamondásnál több idő, lassabb tempó, kevesebb mondat

Diszkalkulia

- számolásos feladatok során hosszabb idő biztosítása, kevesebb feladat
- segédeszköz használata (pl. számológép, számtáblák, ujjak a számoláshoz, korongok, pálcikák, számegyenes, abakusz, szorzó- és bennfoglaló táblák)
- számolásos feladatok értelmezésének segítése szemléltetéssel, tanári segítséggel
- egyszerűbb, az órán begyakorolt szövegesfeladatok megoldása

Hallássérülés

- hosszabb felkészülési idő, vizuális megerősítés
- tollbamondás értékelése alóli felmentés
- segédeszközök használata (helyesírási- értelmező szótár, számítógép)
- idegen nyelv értékelése alóli felmentés
- ének-zene tantárgy éneklés tananyagrészének értékelése alóli felmentés
- sok vizuális szemléltetés

Autizmus spektrum zavar

- tér-idő megszervezése (napirend, írott-képi folyamatábrák és szimbólumrendszerek, időhatárok)
- konkrét, azonnali visszajelzés teljesítményről, viselkedésről
- egyénre szabott jutalmazási rendszer
- több idő, kevesebb feladat
- szóbeli helyett írásbeli számonkérés ábrák, képek segítségével
- vizuális szemléltetés

Magatartászavar-hiperaktivitás

- egyértelmű szabályok, állandó visszajelzések
- következetesség, következmények tisztázása

- feladatok apró lépésekre bontása, differenciált feladatvégzés
- gyakori feladatváltás, monotonitás kerülése

Enyhe értelmi fogyatékosság

- a tanuló haladása az enyhén értelmi fogyatékos (tanulásban akadályozott) tanulók
- tanterve alapján történik
- a fejlesztési területek megegyeznek a NAT-ban leírtakkal, de tartalmuk, mélységük, az elsajátítás időtartama, módja igazodik az egyéni sajátosságokhoz-egyénileg differenciált tananyagstruktúra
- a tanuló számára legmegfelelőbb számonkérés előtérbe helyezése: szóbeli, írásbeli, csoportos számonkérés - ha ezzel oldható az egyéni felelés feszültsége
- hosszabb időkeret biztosítása
- pozitívumokra támaszkodás, segítő jelleg, folyamatos megerősítés
- változatos, az egyéni sajátosságokat figyelembevevő feladatok
- írásbeli munka esetén hosszabb idő adása, kevesebb feladat részekre bontással, egyszerű kérdésfeltevéssel, könnyített feladat megoldási módokkal
- a látom, hallom, csinálom alapelv érvényesítése
- segédeszközök használatának megengedése
- olvasásra, önálló szövegalkotásra is több idő biztosítása, részekre bontással, szempontok megadásával
- készségtantárgyak értékelésénél figyelembe venni a sajátos fizikai adottságokat
- folyamatos pozitív megerősítés, akár szimbólumokkal, tárgyi jutalmazással
- kötelező olvasmányok feldolgozása film, olvasmányok rövidített kivonatának segítségével
- kevesebb memoriter, előtte értelmezve a szöveg jelentéstartalmát
- idegen nyelv tanulása minél játékosabban, írásbeli beszámoló helyett inkább szóbeli formában, ha szükséges a tantárgy értékelése alóli felmentés megadásával